VERKSTED

RUNA CARLSEN OG KAREN KVILTU LIDAL

GRATIS

HVA ER DETTE?

PUBLIKASJONEN DU NÅ har foran deg er en del av et kunstprosjekt med tittelen Verksted. Bak prosjektet står kunstnerne Runa Carlsen og Karen Lidal. Det består av ulike elementer; et verksted med kurs i tekstile håndarbeidsteknikker og gjenbruk på Lillestrøm Torv kjøpesenter, en prosessuell installasjon på Akershus Kunstsenter, og denne publikasjonen. Prosjektet er produsert spesifikt til Akershus Kunstsenter i Lillestrøm og gruppeutstillingen 9 Rom som varte fra 13.09 til 12.10.2008.

TIL ÅPNINGEN KUNNE publikum oppdage at et av utstillingsrommene på AKS ble brukt som lager for møbler, symaskiner, garn, tekstiler og verktøy som siden skulle brukes på kursene. Uka etter åpning ble det rigget opp et verksted i et av atriumsområdene i kjøpesenteret og drop-in kurs ble avholdt. Kursene ble annonsert med plakater og flyere som ble distribuert lokalt i Lillestrøm og en egen reklame ble sendt over høyttaleranlegget i kjøpesenteret den uka det pågikk. I gallerirommet hang det kun plakater og kursplaner på veggene under kursuka.

4 PROFESJONELLE FAGPERSONER var kursholdere og holdt to kurs om dagen fra tirsdag til torsdag. Kursene var åpne og gratis for deltagerne og det ble undervist i gjenbruk av avlagte tekstiler til nye barneklær, herreskjorter ble sydd om til puter og handlenett og brukte strikkeplagg ble til barnetøy. Det ble også undervist i eldre tekstile konstruksjonsteknikker som hakking og pjoning og strikk av babysokker. Fretex ga materialer til kursene, og lånte ut møbler. Etter kursene ble det kunstnerne hadde laget i løpet av kursuka hengt opp på veggen i gallerirommet på AKS.

TIL DENNE PUBLIKASJONEN har kunstnerne invitert ulike skribenter til å skrive om noen av de temaene de selv har vært opptatt av i arbeidet med dette prosjektet: Om gjør-det-selv kultur og internetts rolle i utvekslingen av kunnskap. Om håndarbeid som meditasjon og som en måte å bearbeide verden. Om Fretex som sorteringssentral i forbrukssamfunnet, og gjenbruk som etikk og trend. Og til slutt: om kjøpesenteret, som tar opp store arealer og legger gatene i småbyene øde, men som samtidig er et viktig møtested i folks hverdag.

TAKK TIL TOR ARNE Samuelsen og Akershus kunstsenter, Norsk kulturråd, Skedsmo kommune, ledelsen og vekterne på Lillestrøm Torv Kjøpesenter, Aud på Fretex, Hillesvåg Ullvarefabrikk, skribentene til denne publikasjonen og til alle som holdt og deltok på kurs og delte av sin tid og kunnskap.

Mer info om kunstnerne:
www.karenlidal.net
www.master-minds.no/index.php?/eng/Artists/Runa-Carlsen

TRUE STORIES

AV RUNA CARLSEN

BYUTVIKLING OG JOGGESKO

Supermarkedet så ut til å ha blitt droppet ned fra himmelen der det lå midt ute på den snøkledde og forblåste prærien. Det lå i utkanten av tettstedet der brorparten av innbyggerne var avhengige av hjørnesteinbedriften Kellogg's Cornflakes for å få sitt daglige brød. Der, dypt under den frosne jorda, kjøpte jeg mitt aller første par Nike joggesko. En splitter ny oppfinnelse var sluppet på markedet, med ekstra luftputer under hælen som ga en reell følelse av å walk on air. Dette minnet sitter fast i hukommelsen på grunn av denne kunstige verdenen som levde sitt helt selvstendige liv, under grunnen, og jeg hadde aldri opplevd noe liknende. Kan hende blander det seg bilder fra den satiriske filmen True Stories av David Byrne fra 86, de surrealistiske scenene fra supermarkedskulturen i Texas, inn i minnet mitt. Men uansett – morgenen etter satt jeg i pysjen, sammen med familien som ikke var min – og pakket opp de mange smågavene som var blitt lagt i en strømpe natten før og hengt på sengestolpen mens jeg sov. Den var fylt med saker og ting jeg ikke ante jeg trengte, men jeg var takknemlig for den annerledes verdenen det gjestfrie vertskapet jeg bodde hos noen dager den julen ga meg et innblikk i. Det jeg ikke visste den gangen var at hjemme i lille Oslo, planla man Aker Brygge kjøpesenter. Man foretok en ansiktsløftning av byen ved å la næringsvirksomhet etablere seg i de tomme lokalene, som til da hadde huset Akers mekaniske verksted, som drev med verftsindustri og var en av de store arbeidsplassene i Oslo. Som vi nå vet ble dette trenden for utviklingen av byene på 80 og 90-tallet: Ut med industri og inn med næringsvirksomhet. Etableringen av Aker Brygge markerte starten på utbyggingen og utsalget av de attraktive tomtene langs Oslofjorden.

PLASTPOSEN

Jeg har bare sett henne der, i mitt lokale kjøpesenter, alltid bærende på en hvit plastpose, vrengt ut-inn. Jeg tenker at hun kanskje har et bevisst og aktivistisk forhold til det å ikke flashe logoer. Eller så er det kanskje å trekke fantasien for langt, sannsynligvis er det bare en av mange tvangstanker hun har, men hva vet vel jeg egentlig om hennes indre liv. Hun beveger kroppen sin som om hun ikke befinner seg i denne verden – her sammen med oss som dytter rundt på temmelig fulle handlevogner støtt og stadig. Hun foretar seg minimalistiske transaksjoner når hun handler inn til lunsj; en ferdiglaget fiskegrateng som hun inntar stående, ved rulletrappen ved det store vinduet eller ved møtestedet der alle avtaler å treffes. Først skraper hun med gaffelen i det som måtte ha festet seg på lokket, før hun rituelt får i seg resten i et rolig tempo. Jeg fortsetter å betrakte henne fra avstand. Hennes oppførsel skiller seg markant ut på en stillferdig måte. Hun har håret hengende ned med en pinnerett skill og en sort kajalstrek over hvert øyelokk som gjør at hun får et tydelig blikk. Ulastelig antrukket i ensfarget, langermet t-shirt og jeans, året rundt – alltid uten yttertøy. Bor hun her?

JEG SHOPPER DERFOR ER JEG

Mange mener at shopping er den perfekte avkobling fra et uforutsigbart og grenseløst arbeidsliv. Et arbeidsliv som legger beslag på store deler av døgnets timer. Når man shopper har man derimot full kontroll over tiden og valgene man tar. At man har frihet og er aktiv gir en opplevelse av mestring og kontroll over tilværelsen. Aktiviteten må gjentas for å oppnå effekt, og kan være sterkt vanedannende. Men hvor bevisst er jeg egentlig mine valg når jeg trekker kortet? Om transaksjonene som holder hjulene i verdensøkonomien i gang til daglig?
Olav Thon har blitt steinrik av det, han mener det er en kjensgjerning; at nordmenn elsker å shoppe! Jeg har lest et sted at shopping er et spesifikt kvinnelig fenomen; Hun benytter shopping som en aktivitet som gir en terapeutisk effekt på psyken. Nå viser det seg at menn også oppnår samme velbehag. Ved å shoppe får man rett og slett kontroll over tilværelsen for en liten stund. Det er fremdeles kvinner som tar seg av den største delen av de daglige innkjøp til familien, som mat, klær, husholdningsartikler og hygge i form av blomster og myke tekstiler. Og det er en overvekt av kvinner som bruker kjøpesentrene til daglig. Der får hun nemlig alt på ett sted. Menn handler de store og harde pakkene til familien sin, de kjøper fremdeles bilen, verktøyet, også flatskjermene naturligvis. Sosiologer hevder at det er et element av nestekjærlighet i det å kjøpe inn til sine nærmeste.

ACTION SPEAKS LOUDER THAN WORDS

Forestill deg at du har den reelle og utøvende makten over markedet! Den som vi har blitt fortalt at ligger hos forbrukeren. Forestill deg at mange av oss sluttet å kjøpe ett spesifikt produkt fordi det er laget av en arbeider som lever under uverdige forhold et annet sted på kloden. Eller at vi la fra oss innpakningen og emballasjen som alle varer er pakket inn i igjen i butikken. Det rekker å visualisere området rundt kassene en travel lørdag i desember. Det ville blitt totalt kaos på grunn av den enkeltes stillferdige protest; legge det fra seg og gå derfra – ikke påta seg ansvaret, som den miljøbevisste og moderne forbruker – som tross alt kildesorterer i hjemmet. Det ville være et spørsmål om tid før produsenter gikk konkurs fordi de ikke fikk solgt en vare som ingen vil ha. En tilleggskonsekvens ville være at produsenten endelig ble tvunget til å slutte å bruke det som vi nå vet er skadelig for mennesket, et hormonliknende stoff i plasten som de aller fleste matvarer er pakket inn i.

PARASITTER

Hvem som helst ville få problemer med å gjette seg til hvilket land man befant seg i om man ble plassert i et tilfeldig kjøpesenter. Butikkjedene er de samme og interiøret i dem bemerkelsesverdig likt over hele verden. Maten som serveres på de utallige kafeene og restaurantene i dem er også lik, på tvers over hele den globaliserte kloden, det er crossover som står på menyen.
Det skjer med ethvert tettsted, stedets opprinnelige egenart kveles og butikkene i gatene i sentrum legges ned i den harde konkurransen om kundene når et kjøpesenter etablerer seg i nærheten. Skomakere og fiskebutikker forsvinner ut av sentrumsgatene og moteklær og skobutikker flytter inn. Utbyggerspekulanter og entreprenører har makten over hvordan tettstedene og byene utformes estetisk og funksjonelt. Mitt lokale kjøpesenter gjorde en byttehandel mot at de fikk legge inn en avfart fra motorveien, slik at det forenklet adkomsten for kundene til senteret, i bytte mot at de finansierte og satte i stand noen fredete falleferdige trebygninger som stod på tomten til grunneieren. If I scratch your back, og så videre. Sandvika Storsenter utvidet i år med x-antall nye kvadratmeter og er nå Norges største. Thon okkuperer halve byen med dette kjøpesenteret, som lever som en parasitt over veier og torg i tettstedet ved fjorden. Det kom massive protester fra handelsstanden og folk som bor i området, men disse stemmer ble ikke hørt. På tross av massiv motstand ga flertallet av kommunestyret sin stemme til Thon og hans livslange prosjekt med å utvide sitt revir og skaffe stadig mer eiendom under sitt eierskap.
Byene har ikke behov for flere kjøpesentrere, men flere møteplasser for folk flest hvor man ikke trenger å kjøpe noe. Steder der man rett og slett bare kan få lov til å være, tenker jeg, mens jeg tar rulletrappen ned til neste plan på jakt etter nye joggesko.

STRIKKENYHETER

AV INGRID LØNNINGDAL

HUN HAR HATT FISKEKAKER til middag. Radioen pumper nyhetssendinga forbi kaffekanna og kruset med nøkkelblommønsteret, i retning lenestolen ved vinduet der hun sitter konsentrert. Leselampa sender en presis lysstråle over den høyre skulderen hennes og ned i strikketøyet.

TRÅDEN SKRAPER MOT DE tørre hendene. Den er mørk blå og skal kamuflere skitten som vil komme på sokkene. Pinnene klirrer. Hun har lagt opp tretten masker på fire pinner, og fordeler de kjapt slik at hver pinne begynner med to rette masker når hun skal til med ribbestrikken. Runde på runde med to rette og to vrange.
Hun stikker den ene pinnen resolutt i retning fanget, tar tak i en maske og henter tråden på venstre pekefinger med en buet bevegelse. Når skaftet på sokken har blitt et par centimeter, finner hun fram plastposen med nøstene og lager striper rundt anklene. Nyhetene melder om flomkatastrofe og mer nedbør den kommende uka. Hun strikker tre gule omganger.

FØR BLE AVSTAND MÅLT I hvor langt man rakk å strikke mens man gikk. For henne er en raggsokk to kvelder. Den første går med til å strikke ribbestrikk fram til hælen, resten gjør hun ferdig dagen etter. Hælen går på automatikk. Strikke et rett stykke med halvparten av maskene, forme en trekant som fortsetter i flaten under foten. 13 masker rett, så to sammen, og så en maske til. Snu strikketøyet, ta en maske over på den andre pinnen uten å strikke den. Strikke maskene som er felt, og gjenta prosedyren med å strikke to sammen, en rett og så vende arbeidet.

SOKKENE SKAL BRUKES I støvler på fjelltur, soves med om natta. Garnet fra nøstet passerer gjennom hudfoldene ved fingerleddene, og mater strikketøyet med mer tråd. Neste nyhetsinnslag er fra Håndball VM og tråden skiftes til grønn. I helga ble sju førerkort beslaglagt i nabokommunen. Hun rykker i nøstet, strikker en runde rødt og skifter sittestilling. Legger foten med skogsbrann og øksedrap i kryss over Østlandssendinga. Naboen som står for snømåkinga har debatten om høyere utdanning i skoene. Barnebarna går skirenn med siste stortingsvalg oppover leggene, tjukke blå striper avbrutt av smale oransje og lilla.

OPPSKRIFTEN SITTER I KROPPEN. I morgen tar hun maskene fra hælen og kjedemaskekanten med i resten av arbeidet, og feller gradvis til det igjen er 52 masker på runden. Deretter går det radig med rundstrikk. Rett under foten og ribbestrikk på vristen. Når sokken har fått riktig lengde, feller hun av ved tærne ved å strikke to og to masker sammen med jevne mellomrom. Så kan hun klippe av tråden og dra den gjennom den siste masken. Hun tar av seg brillene, legger strikketøyet fra seg på armlenet. Nyhetsoppleseren oppsummerer dagens hovedsaker.

DU SKAL IKKE BEGJÆRE DIN NESTES EIENDOM. VENT TIL DEN KOMMER PÅ FRETEX.

AV LINE ULEKLEIV

FØLGENDE FORMULERING brukt i markedsføringen av Fretex har bidratt til at Frelsesarmeens systematiserte gjenbruk de siste årene har fått vind i seilene. Fretex – Norges største bruktkjede – har rett og slett vært gjenstand for en meget vellykket markedsstrategi og modernisering, blant annet ved å være smidig og humoristisk i sin kommunikasjon med publikum. Dagens Næringsliv kunne nylig rapportere at 2007 hadde vært et svært innbringende år; Øst-Norges Fretex-virksomhet fikk et overskudd på over ni millioner. Dette skyldes utvilsomt flere faktorer. Man kan peke på en tiltagende interesse for miljøproblematikk, men også en merkbar orientering mot retroklær og redesign.

I ÅRET SAMLES DET I REGI av Fretex inn over 11000 tonn med tøy og flere tusen tonn med møbler som brukes om igjen i stedet for å dumpes på landets voksende søppelfyllinger. Fretex er også sentral innen gjenvinning av papir, plast, glass og metall. Denne gjenvinningstankegangen synes å være alfa og omega – ekstra betydningsfull idet refrenget er at den mest eksessive kjøpefesten etter alle solemerker er over. De som handler på Fretex er en sammensatt gruppe; fra de som simpelthen må, grunnet en slunken lommebok, til de som vil addere til sin stilbevisste garderobe. Mang en gang har jeg med forundring konstatert at draktjakken fra 40-tallet, i uklanderlig stand da jeg kjøpte den, forfaller raskere i løpet av ett år i min varetekt enn hva den har gjort i løpet av seks tiårs bruk. Tekstil som forbruksvare er innpodet i samtiden, i sterk kontrast til tidligere tiders pietet overfor eiendeler. Trendsykluser gjør at 80-tallets hysteriske rysjebluser, skinnbukser og skulderputer får en ny vår. I stativene finner man det forrige generasjon kvittet seg med, men som i neste omgang vender grusomt tilbake. Andre tråler Fretexbutikker på tålmodig jakt etter unik stoffkvalitet og raffinerte snitt – særlig på Fretex Unika-butikkene, som rendyrker trendkonsepter. Dagens småbarnsforeldre får et varmt kick av å kle sine små nurk i genuint tøy fra 70-tallet, slik at de samtidig kan gjenoppleve sin egen barndom og få bekreftet sin egen biografi. Småbarna kan i enkelte tilfeller fremstå som tro kopier av sine egne foreldre for 30 år siden, iført storblomstrede buksedrakter i flanell. De små blir uvitende smidd inn i foreldrenes forestillinger om ekte barndom. Identifikasjon gjennom ting og visuelle signaler spinner videre, men i Fretex sitt navn er forbrukskarusellen plassert innen resirkulerbare former.

FRETEX FÅR INN STORE mengder tekstiler fra private givere, tekstiler som selges i butikkene og går til eksport og produksjon av shoddy, en råvare til nødhjelpstepper og isolasjonsmateriell laget av opprevne filler av uselgelig og utslitt strikket tøy. Siden oppstarten av shoddyfabrikken i Stavanger i 1997 har mer enn 1.350.000 tepper blitt produsert og solgt til områder av verden med katastrofer og nød. Shoddyen blir til et varmt fyll for nødhjelpstepper, og kjøpes av nødhjelpsorganisasjoner som Kirkens Nødhjelp, Norges Røde Kors, FN, Unicef og Frelsesarmeen. På dette viset er Fretex involvert i en basal global nødhjelp. Shoddy blir et destillat av klær som har gått fra en individuell utforming til en tett masse med en presserende funksjon.

GRENSEN MELLOM MUSEUM og søppelfylling er grensen mellom erindring og glemsel, som stadig flytter seg etter hvert som tiden går.» Sitatet stammer fra filosofen Boris Groys, og understreker i hvilken grad sortering kan være et eksistensielt valg. Hva velger man å ta vare på, og hvorfor? Det som kastes i søppelbøtta slettes fra hukommelsen, men det vi holder fast ved har en eller annen identitetsskapende berettigelse. Alle har på et eller annet vis erfaring med en akkumulering av gjenstander; alt man har er i forskjellig grad bærere av personlige erindringer, konsentrerte minner. Kanskje dette også er et rammeverk som er relevant for Fretex virksomhet. I galoppen som bruker og kaster i et forrykende tempo kiler gjenbruk seg inn i en mellomposisjon – det man ikke kaster, men ser nye muligheter for, er verken søppel eller brand new. På vei mot stadig nye brukere blir gjenstanden fylt med potensielle historier, og får en arkeologisk funksjon. Alt man kan tenke seg har skjedd rundt et gammelt spisebord, årevis med hakk etter nøtteknekkere fra historiske julefeiringer, kan betraktes som en ekstra bonus, et iboende selskap i tingen som ikke kan kjøpes for penger. Tingen blir både fiktiv og reell, og utsier noe som ikke synes ubetinget viktig for storsamfunnet – kun for hver enkelt.

DEN FØRSTE FRETEX-BUTIKKEN åpnet i Oslo i 1905 under navnet Elevator – en heis opp til en bedre verden. Hovedmotivasjonen er, da som nå, å hjelpe mennesker som har havnet utenfor suksess-samfunnet og som sliter på egen hånd. I dag bistår Fretex Aetat i å kurse, kvalifisere og trene opp arbeidstakere som er på attføring eller har behov for annen tilrettelegging. Ivaretagelsen, gjenbruket i overført betydning, gjelder i Fretex sin virksomhet også mennesket som har falt av eller for en stund har «gått av moten». 1100 av Fretex-stabens 1500 personer er på ulike attføringstiltak og er blant annet virksomme i egne sømavdelinger som reparer og reproduserer varer. Fretex Redesign utvikler designprodukter laget av materialer gitt til Fretex, produkter som pelskåper transformert til prydputer er til salgs i diverse designbutikker og får mye positiv oppmerksomhet. Sorteringssentralen er kilden for virksomheten, den floden som styrer hele virksomheten. Hos Fretex går reaktiveringen opp i en høyere enhet. Avlagte og reinvesterte gjenstander flettet sammen med troen på arbeidskraft og skjulte ressurser, utgjør et optimistisk gjenbruksfelt. Fretex blir en nyttig buffersone mellom forestillinger om håpløshet og samfunnets interne realvekst.

DEN NYE HÅNDVERKSBØLGEN

AV ELISABET STORHAUG

Knitting is just a small act of resistance against the fact that mostly women work in horrible conditions to make products that we consume.

CAT MAZZA

Our turning to craftwork is a refusal. We may not all see ourselves this way, but we are working from a position of dissent. And that is a political position.

FAITH GILLESPIE

The creation of something with your own two hands is one way of resisting a consumerist and materialist based culture that is build upon the backs of less fortunate individuals.

BETSY GREER

I DEN SISTE TIDEN har det dukket opp et undergrunnsmiljø med mange internettsider og blogger som handler om håndverk. Med gjør-det-selv (do-it-yourself)/punk- holdning fra Riot Grrrl bevegelsen på 90-tallet som utgangspunkt får håndverksteknikker som strikking, hekling, quilting, veving, silketrykking, sying, boklaging, scrapbooking og amatør-interiørdesign ny innpakning og nytt innhold. Det spiller ingen rolle hva slags håndverk det er, så lenge du kan gjøre det selv.

DER HVOR RIOT GRRRL bevegelsen lagde papirfanziner er det hovedsaklig på internett aktiviteten foregår nå. Deling av ideer og kunnskap er essensen i den nye bevegelsen, mange deler håndverkstips, mønster, design og oppskrifter med hverandre ved hjelp av selvpubliserende nettverk som online forum. Dette er ikke-kommersielle kanaler som er uavhengig av mainstreamkulturen.

DET ER HOVEDSAKELIG UNGE kvinner som står for disse sidene og mange ser på seg selv som feminister. De ser ikke noen motsetning mellom å være feminist og for eksempel å strikke. På 60- og 70- tallet tok mange feminister avstand fra håndverk og andre «huslige» aktiviteter, de anså det som viktig å bryte ned de definerte rollene for hva en kvinne skulle gjøre. Denne nye bevegelsen, også kalt «New-domesticity", «New-wave of craft» eller «Radical craft» vil anerkjenne kulturen kvinner har bygget i årtusener og ta tilbake ideen om «husligheit» og kunnskap som ble formidlet nedover av kvinnene i familien. Det at man kan kombinere feministiske prinsipper med ideen om at håndverk kan være morsomt og verdifullt og ikke avvise det som en del av en undertrykkende kultur. Ikke minst så er strikking og andre huslige aktiviteter en viktig del av kvinners historie.

FOR MANGE ER DET Å LAGE ting selv en reaksjon på det masseproduserte. Det er en solidaritetshandling i forhold til mennesker i den tredje verden som jobber under uverdige forhold for å produsere varer vi her i vesten konsumerer. Men også en motvekt til kapitalismens individualisme, materialisme, privatisme og passivitet. I stedet for å strikke, veve eller sy fordi vi må det, velger folk i dag å bruke tid på noe som lett kunne vært kjøpt, i dette ligger en motstand. Gleden ved å produsere noe selv på egne premisser kan være en bevisst avvisning av undertrykkende og politiske verdier.

LINKER:
www.burdastyle.com
www.bust.com/girlweb
www.castoff.info
www.craftivism.com
www.craftmafia.com
www.craftster.org
www.craftycrafty.tv
www.craftypod.com
www.daciaray.com
www.etsy.com
www.futuregirl.com/craft_blog
www.getcrafty.com
www.girlontherocks.com/knit/blog
www.homeofthesampler.com
www.littlecakes.org
www.lov.li
www.microrevolt.org
www.pdxsupercrafty.com
www.readymade.com
www.stencil1.com
www.subversivecrossstitch.com

PROSJEKTET ER STØTTET AV:
NORSK KULTURRÅD
AKERSHUS KUNSTSENTER
SKEDSMO KOMMUNE

NORSK KULTURRÅD
AKERSHUS KUNSTSENTER

LAYOUT: NINA LYKKE. TRYKK: KRONA TRYKK

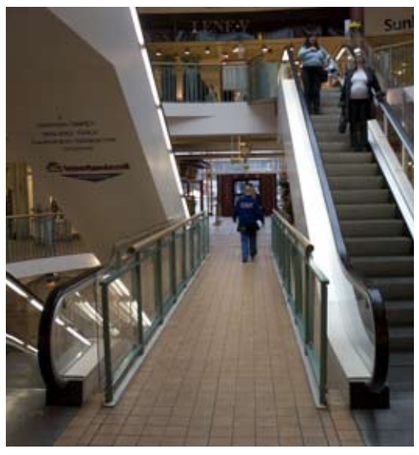

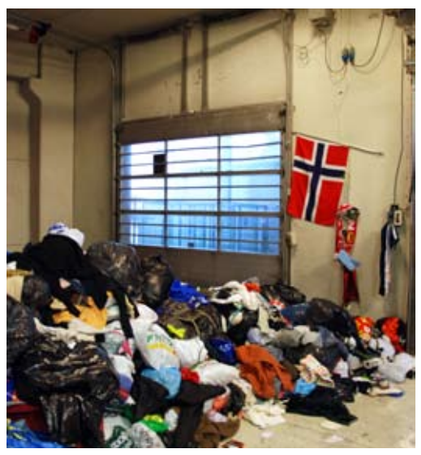

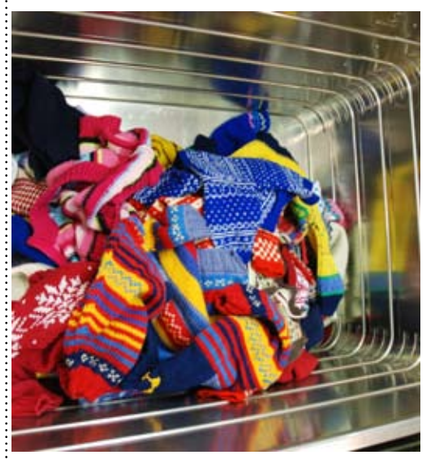

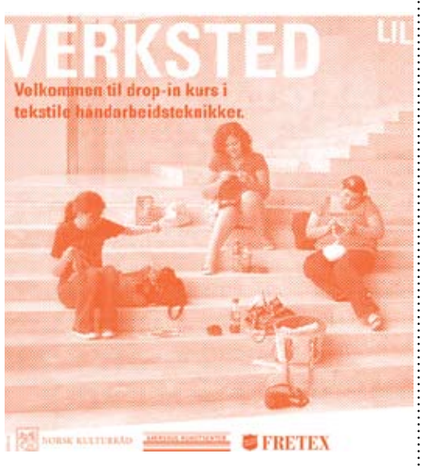
VERKSTED
LIL
Velkommen til drop-in kurs i
tekstile håndarbeidsteknikker.
FRETEX

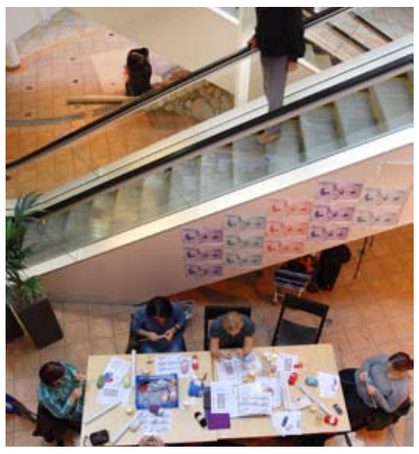
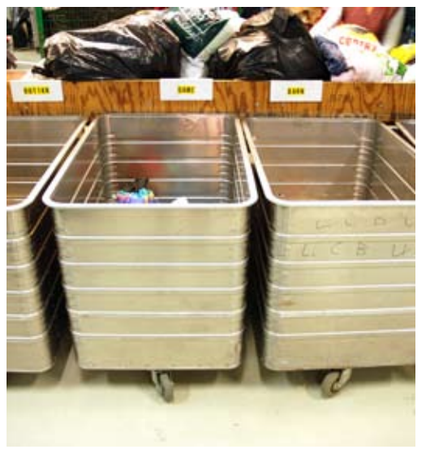

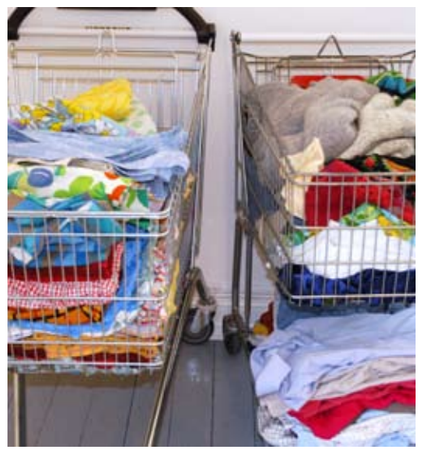

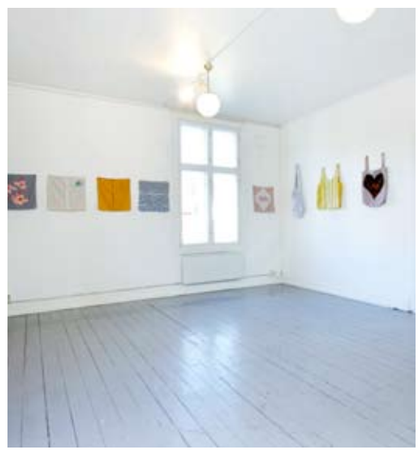

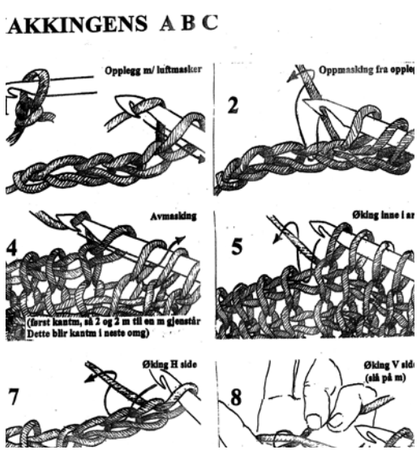
AKKINGENS A B C
Opplegg m/ luftmasker
2
Avmasking
4
5
7
8